

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עוד לענין מכבש הדפוס

ב"לשוננו לעם" קפ"ב הביא ראובן מירקין, "להשלמת החסר במילונים", עמ' 272—273, מקור לביטוי מכבש הדפוס משנת תקע"ט, 1819. בקונטרס קפ"ג—קפ"ד, עמ' 43—44, הבאתי מקורות קדומים יותר לביטוי זה. הקדום שבהם משנת תקכ"א, 1761. עתה בידי מקורות קדומים יותר: ר' יעקב עמדין בספרו "עץ אבות", אמשטרדם תקי"א¹, 1751 (דף עו ע"א) כותב: "ובהגיע תור ספרי זה להעלותו על מזבח הדפוס". בקונטרס "קורי עכביש" לר' שלמה זלמן הענא, פיורדא תק"ד, 1744, בשער: "ולכן הביאונוהו תחת מכבש הדפוס", ובאותו קונטרס בפתחת המחבר (דף ה, ד): "לא יכולתי להביאו תחת מכבש הדפוס". בספר בני אהרן לר' אהרן בן יצחק לפפא, איזמיר תל"ד, 1674², בהקדמת תלמיד המחבר, ר' יהודה בן יצחק לפפא, מעבר לשער: "וכאשר העירו רעיוני... להעלות על מזבח הדפוס"³. באותו ספר, בדברי חתן המחבר, ר' יעקב ׳נעיים (בראש הספר): "ואם אמרנו נבוא אל מקום מזבח הדפוס לעשות כדת היום"⁴. גם בדברי ר' שלמה ׳נעיים עזרה שבראש הספר מופיע ביטוי זה.

1. בשולי השער: בסדר ובשנת כעת יאמר ליעקב ולישראל מה

פעל אל לפ"ק [תקי"א].

2. בשולי השער: שנת גאלת עולם [תל"ד].

3. באותה הקדמה ביטוי זה מופיע עוד פעמיים.

4. פה מופיע הביטוי פעם נוספת.

”שש וחמישה“ או ”שש וחמש“?

הרבה נזקקים אנו יום יום לידיעת-השעה, וכבר נתרגלה אוננו לשמוע — בדיבור ובשידור — את הנוסח המקובל: ”שש וחמישה“ או ”שש פחות חמישה“, ”שש ועשרה“ או ”שש פחות עשרה“ וכיו”ב, ונראה, שבתודעת הדבר מונות המלים ”חמישה“ ”עשרה“ את ה”רגעים“ דווקא.

ואולם כבר העירו רבים וטובים — כי אפשרטיק, כנ”ה טור סיני וכי’ פרץ ועוד — כי רק הדקה — ולא ה”רגע“ — יפה לענייננו, וע”כ המכוון הוא: שש וחמש (דקות), שש פחות חמש (דקות), שש ועשר (דקות), שש פחות עשר (דקות) וכדומה, ומן הדין שנאמר כך.

מעניין הוא, כי רק הספרות ”חמש“ כשלעצמה ו”עשר“ איתרע מזלן שתשבשנה, ואילו ככל שמתרבות הדקות, מרבים אף אנו לדייק ואומרים כשורה: שש וחמש עשרה, שש עשרים ושלוש, שש שלושים וחמש ועוד.

דווקא משום כך מצווים אנו להקפיד על השתיים המקלות את השורה.